VÉGEL LÁSZLÓ regénye, a *Neoplanta, avagy az Ígéret Földje* egy soknemzetiségű közegbe vezeti az olvasót, ahol az elbeszélő és a szerb fiákeres történetein keresztül ismerhetjük meg Újvidék hányatott történelmét. **BALOGH RÉKA** recenziója.

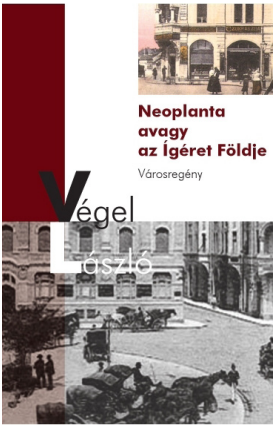

Újvidék, régi történet

Végel László legújabb regénye, a *Neoplanta, avagy az Ígéret Földje* sok szempontból az író tavaly megjelent kötetének, a *Bűnhődés*nek a kiegészítése. Szó esik benne többek között a múlt század viharos vajdasági történelmének néhány következményéről, például a bűntudatról vagy a menekülésről az emlékek elől. Újabb részletek derülnek ki Újvidék állandóan változó utcaneveiről, de legfőképpen a Dornstädter cukrászdáról. Az újdonsült Végel-olvasóknak örömhír (a rajongóknak már kevésbé), hogy a regény sok történetet ismétel, a mű ezzel az előzmények ismerete nélkül is érthető.

A *Bűnhődés*hez hasonlóan „a folytatás” is sok lazán kapcsolódó történetből áll, az újdonság az ezeket összekötő témában rejlik. Korábban az egységet megteremtő motívum az utazás volt, most egyetlen településhez kapcsolódnak a nemzeti identitás és a hovatartozás kérdései. Ennek megfelelően a borítón álló műfaji meghatározás is *városregény*. A középpontban álló Újvidék nem átlagos helyszín, hanem egy takaros, soknemzetiségű város, amely azonnal rabul ejti az odalátogatót, azonban ki van

szolgáltatva a huszadik század viharos politikai változásainak. A sokszínűséget megörökítendő megannyi figurával találkozunk.

A két fő hang a történetet elmesélő íróé, illetve a szerb fiákeresé, Lazo Pavletićé. A megszólalás apropója e két szereplő összeismerkedése. 1956-ban a Csillag Szálló falai között találkoznak: az ekkor még gimnazista író főbérlője a szálló pincére, aki a neki ingyen járó ételadagot a fiúval küldeti haza nap mint nap. Lazo általában a pult mögött iszogatja koktáját és kuncsaftokra vár. A fiákeres beszédbe elegyedik a fiúval, akiről hamar kiderül, hogy „firkászféle". Ennek örömére megajándékozza néhány Ferenc Józsefről szóló kötettel, és hazaszállítja az ifjút. Közben próbálja meggyőzni, hogy az ő történetét foglalja könyvbe. A rendszeressé váló sétakocsikázások során tárul fel életének sok fontos mozzanata.

Lazo (a regény előszava szerint kitalált) története valóban megér egy mesét. A fiákeres olyan, mint maga a város: három nyelven beszél, szerbül, magyarul és németül, de tanul angolul is, ha éppen arra van szükség. Mindenféle vér csörgedezik az ereiben, nehéz megmondani, melyik őse honnan érkezett. Ezzel a háttérrel próbálja túlélni a gyorsan változó politikai helyzetet, ahol mindig más nemzet tagjai vannak veszélyben. Amikor besorozzák Horthy katonájának, magyar nyelven beszél, hogy elkerülje az akasztást, de a hazaszökés során már szerbül könyörög az életéért az őt foglyul ejtő hazafinak. Ő is, mint az összes többi szereplő, mindent megtesz a boldogulásért és a túlélésért. A várossal sincs ez másképp:

„Ezen a lápos területen, itt a Duna bal partján, 1748-ban csak néhány többnemzetiségű kis település létezett, mire összefogtak a németek, a szerbek, a magyarok, a zsidók, az örmények meg a többi itt élő nemzetség, összekaparták megspórolt pénzüket, ami közel sem volt elég, így bankkölcsönért voltak kénytelenek folyamodni [...]. A tömérdek bankóval Bécsbe utaztak, hogy Mária Terézia császárnőtől megvásárolják a szabad királyi város címet. Ami előnyökkel járt, mármint adókat szedhettek, saját törvényeik szerint ítélkezhettek a tolvajok, a betörők felett. A császárnő megkérdezte, mi a neve a városuknak, mire az alapító atyák töredelmesen bevallották, hogy nincs neve. Felkérték Mária Terézia őfelségét, legyen városuk

keresztanyja. A császárnő elővette aranypennáját, és gyöngybetűkkel írta a latin nyelvű alapító okiratra: Legyen a neve Neoplanta, és minden nép nevezze saját nyelvén. Így lett belőle a németek számára Neusatz, a szerbeknek Novi Sad, a magyaroknak Újvidék."

Az első világháború után állandóan gazdát cserél a város, egyszer a magyarok, másszor a szerbek szabadítják fel. Ettől függően hol a szerb, hol a zsidó, hol a magyar, hol pedig a német lakosság van veszélyben. Csak a szerencsén múlik, melyik szereplő éli túl az eseményeket, illetve kit milyen veszteségek érnek az évek során. Lazo apját, aki az Ígéret Földjét látta Neoplantában, ki akarják toloncolni szerb nemzetisége miatt, és élete végén már kárhoztatja a várost. Meinert kisasszony a kiéhezett oroszoknak esik áldozatul a Dornstädter cukrászdában rendezett orgia során, csak azért, mert német. A mesélő házigazdája, Sólyom Alajos viszont a vak szerencsének köszönheti előmenetelét, mert őt éri a megtiszteltetés, hogy Tito marsallnak felszolgálja a kávét.

A szereplők Lazo és a mesélő elbeszélésein keresztül szólalnak meg. Az egyes figurák képviselte kulturális és társadalmi sokszínűség a mű nyelvezetében sajnos nem köszön vissza. Hangulatfestésként megjelennek néha szerb káromkodások, illetve lábjegyzetben sután lefordított angol nyelvű lelkendezések. Az író kínosan ügyel a választékos megfogalmazásra, de ez gyakran karakteridegenné teszi a stílust. A Lazo egyik elbeszélésében megjelenő, nem túl művelt katona például így monologizál a kényes újvidéki hölgyekről: *„Lassan a testtel! Tény, hogy kicsit fennhordják az orrukat, de mi majd átneveljük őket. Prave se važni. Medjutim, doći će naših pet minuta. Csak ki kell várni. Majd megszokják ők a büdös bocskort, meg megkedvelik a kacskaringós káromkodást, a szókimondó beszédmodort is".*

De a szereplők nem is egyéniségük vagy a stílusuk miatt fontosak. Sokkal inkább a történeteik a hangsúlyosak, amelyekkel alátámasztják a regényben hosszan kifejtett gondolatokat, elméleteket. Ennek megfelelően Végel nem hagyja az olvasóra, hogy az eseményekből bármiféle következtetésre jusson. Ezt megteszi ő maga, általában közvetlen szócsövén, az elbeszélőn keresztül, de néha egyéb szereplőket is segítségül híva. Ennek megfelelően például a szocialista irodalom kritikáját megfogal-

mazza Török Miklós, Lazo és a narrátor is:

„1958-ban, amikor Török ezt mondta, még aránylag könnyű volt átlátni a szitán, hiszen a kötelező olvasmányokban mindent, ami élt és mozgott, de szó szerint mindent, égre-földre dicsértek az írók. Legfőképpen Titót és a pártot. Tíz év múlva viszont csak szöszmötöltek. Az történt ugyanis, hogy félénken letépték a sapkájukról a vörös csillagot. Tettükért nem kaptak feddést, így hát fellélegezhettek. No, végre szabadok. A sapkájukon meg a lelkükben a vörös csillag helyén egy kifakult folt éktelenkedett, akkor is, amikor eredeti párizsi divatszalonból származó tökfedőt biggyesztettek a kobakjukra. A kalapokon is ez a folt éktelenkedett. Ha hajadonfőtt jártak, akkor alattomosan a homlokukra lopakodott. A csillag helyére settenkedő foltról írtak, a lelkükről – dögunalmasan.”

Fokozatosan kiderül, hogy a családi kapcsolatok is titkokkal terhesek, és mindenki menekül az emlékei elől. A regény ezen a ponton visszatér a tavalyi kötet címét adó problémához, a bűnhődéshez, egy egész város életére terjesztve ki azt: *„beleszületik a bűnbe, a másik meggyőződésből vállalja. Néha alig van különbség a kettő között. […] Sohasem tudjuk, hogy melyik csoportba tartozunk, lehet, hogy mindkettőbe. Nincs értelme ettől menekülni, bűnhődnünk kell. Valakikért, valamiért, teljesen mindegy”*. A zárlatra tartogatott meglepetések megerősítik, hogy – a kornak hála – mindenkinek megvan a maga bűne, és általában nem is kevés.

A mű összességében a viharos történelemre és a nemzetiségi ellentétekre épülő, érdekes történetek laza füzére, melyet hovatartozásról, titkokról és bűnökről szóló, olykor kissé direkt eszmefuttatások szakítanak meg. A megfogalmazás igényes és körültekintő. A regény mégsem tesz hozzá sokat a Végel-életműhöz, inkább újrahasznosítja azt.

Végel László: Neoplanta, avagy az Ígéret Földje. Noran Libro, 2013